

HERINNERINGEN AAN EEN OOSTENRIJKE REIS.

In het voorjaar van 1953 maakte ik een reis naar Oostenrijk, eigenlijk alleen met het doel geen mollusken te verzamelen. Van een vorige reis lag nog zoveel onbewerkt materiaal thuis, dat ik op de gedachte was gekomen nu eens niet als verzameldier te reizen, maar doodgewoon als toerist. Het bloed bleek echter te kruipen, waar het niet gaan kon, want voor ik het besepte, was ik druk bezig met het observeren en bestuderen, weliswaar niet van weekdieren, maar van malacologen. Dus werd het toch een malacologische reis. En dat lijkt mij de rechtvaardiging van plaatsing van dit reisverslag in het Correspondentieblad.

Mijn "malacologisch toerisme" bracht mij tot een voor mij nieuwe tak van beoefening van natuursport, nl. het verzamelen - zij het geautoriseerd - in de collecties van anderen. Zodoende kwam ik tenslotte toch met een buit thuis, gevariëerder dan ik met toepassing van uitsluitend orthodoxe verzameltechniek had kunnen verwachten.

Salzburg was mijn eerste ankerplaats. Niet ver daar vandaan, in het gehucht Liefering, woonde mijn vriend Mahler, die ik enkele maanden voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog voor het

laatst had gezien. Hij wachtte mij op in de hall van het station, en, alsof er geen hiaat van veertien jaren geweest was, ging het gesprek, na de begroeting, verder op het punt waar wij in 1939 waren blijven steken..... Over mollusken uiteraard, want waarover zou Mahler anders praten. Ik had toen niet kunnen verwachten, dat het verslag over deze reis, wat deze zo vitale natuurmens betreft, een necrologie zou zijn. Een jaar later namelijk ontving ik het bericht, dat hij na een korte ziekte op 27 November 1954 was overleden.

Friedrich Mahler was tenger van postuur weliswaar, en mager tot op het bot, maar taai, en ondanks zijn meer dan 60 jaren, bezielde met een ontembare energie, wanneer het de malacologie aanging. Hij had de "weltfremde" blik van een idealist; zijn scherpe gelaats-trekken, zijn hele houding - een weinig voorover gebogen, alsof hij voortdurend iets zocht - hadden iets fanatieks. Het viel zelfs zijn stadgenoten op, wanneer hij, altijd gekleed in een lederen broekje, door Salzburgs straten wandelde, en, de wereld vergetend, over slakken praatte. Mahler was bezeten van mollusken. Het is hem niet mogen gelukken na de tweede wereldoorlog een lucratieve plaats in de samenleving te veroveren. Hij heeft het een tijd geprobeerd met een weinig zakelijk opgezette naturaliënhandel, waar was tenslotte, hoewel uit een familie van artsen afkomstig, tevreden met een hem door de stedelijke electriciteitsmaatschappij aangeboden bescheiden betrekking van meteropnemer. Mahler heeft enkele faunistische opstellen gepubliceerd. Zijn verdienste voor de malacologie lag echter in zijn grondige kennis van de molluskenfauna van Salzburg en de grote hoeveelheid materiaal, dat hij daar vergaard heeft. Na zijn dood is zijn collectie naar Kremsmünster gegaan.

De middag van mijn aankomst hebben wij uren lang in het fraaie, lommerrijke Mirabellpark, op een bankje herinneringen opgehaald van excursies voor de oorlog en plannen gesmeed voor de naaste toekomst; en wij hebben beiden napret gehad over Karl Gatty, de zwijgen-volgzame jongen, die voor ons de kastanjes uit het vuur, d.w.z. de *Bithynella*'s uit ijskoud bronwater haalde, maar die nu als huisvader volkomen bevrijd was van de malacologische obsessies van anderen. 's Avonds ben ik met Mahler meegegaan naar Liefening. Daar lag zijn huisje, even pretentieloos als hijzelf. In de keuken, die tevens woonkamer was, hebben wij bij het licht van een petroleum-lamp oude excursiefoto's zitten bekijken. Door het keukenraam hadden wij uitzicht op de Untersberg, die Mahler malacologisch door en door kende. Ongemerkt heeft hij mij, mijn voornemens ten spijt, weten warm te maken voor een klauterpartij. Hij wees mij een plekje rots, vanuit het keukenraam te oordelen niet meer dan enkele decimeters hoog, vlak boven de grens van de boomgroei. Daar zou ik *Erjavecina bergeri* kunnen vinden, de vreemde *Clausilia* met een del-tavormige mondopening. Ik ging de volgende dag gedwee naar boven, klauterde in stromende regen langs steile bospaden en door ravijnen, en bereikte in de middag het plekje rots, dat zich thans als een honderden meters hoge, loodrechte wand presenteerde. Verspreid op de kale kalksteen vond ik daar de gezochte soort. Ook verzamelde ik op de Obere Rositten, een klein plateau aan de voet van de rots-wand, zoals Mahler het in zijn zangerig Salzburgs uitdrukte "oller-hand schöne Sochen", als *Iphigena mucida*, *Cochlostoma orthostoma*, *Graciliaria corynodes*, *Orcula dolium*, *Eucobresia diaphana*, *Helicigona zonata achates* enz. Maar de grote verrassing van deze tocht was voor mij de vondst, op 1500 meter hoogte, van *Chondrina avenacea*. En wel hierom: *Chondrina avenacea* en haar naaste verwante *Chondrina clienta* lijken beide dezelfde levensvoorwaarden te stellen. De eerste soort heeft echter West-Europa, de andere Oost- en Midden-Europa als hoofdverspreidingsgebied. In een brede zone in Midden-Europa komen beide soorten voor, soms in elkaars

gezelschap, echter blijkbaar elk met een eigen oecologische voorkeur. Want terwijl beneden in het dal en op de heuvels uitsluitend Chondrina clienta leeft, is Ch. avenacea alleenheerseres in hogere regionen. Mijn waarnemingen vormen een bevestiging van wat Ehrmann vermoedde en waarover hij in het Archiv für Molluskenkunde (1931) heeft geschreven.

Dan is er nog een waarneming, die ik hier wil memoreren, en wel het feit, dat Erjavecina bergeri talrijker scheen op de in het gras verspreide rotsblokken dan op de uitgestrekte, hoge rotswallen. De verklaring ligt voor de hand. Als de soort kans krijgt op een geïsoleerd rotsblok een populatie te vormen, dan kunnen de dieren zich daar door de begrenzing van het territorium niet verspreiden, wat op een rotswand wel het geval is, met het gevolg, dat een verzamelaar op het rotsblok een dichtere bezetting vindt, dan in het "typische" milieu.

De volgende dag maakte ik met Mahler een excursie in het Nonntal buiten Salzburg. Het is een graziig weidelandschap, waardoor vele bronloopjes stromen. Een dergelijk terrein zou men zich in Nederland kunnen voorstellen in het Zuiden of het Oosten des lands, maar de molluskenfauna van ons excursiegebied was toch in veel opzichten anders. In plaats van Hygromia hispida trad hier H. sericea op; van de Vitrina's waren Eucobresia diaphana en Semilimax semilimax vertegenwoordigd. Opmerkelijk was er de vondst van Clausilia dubia op de grond in het rietafval langs de oever van de bronloopjes. In Nederland is deze soort alleen van boomstammen bekend langs de grote rivieren; op de grond is zij in Nederland tot nu toe niet aangetroffen.

Die twee grote mensen met kleine schepnetjes trokken de aandacht van een politieman, die meer geïnteresseerd dan argwanend onze bezigheid gadesloeg en toen met de verrassende vraag kwam: "Tuest du Gold waschen?" - Mahler vertelde mij, dat hij om zijn activiteit binnen het bevattingsvermogen van de publieke opinie te brengen, altijd enkele kikkers en vissen bij zich had. Het begrijpelijk maken van het nut van slakken verzamelen vond hij zo'n tijdrovende bezigheid

In Salzburg maakte ik voorts kennis met de heer Walter Klemm en met de jonge Sperling, een adept van Mahler. Klemm, die fors van gestalte is, maakt de indruk het goede der aarde niet te versmaden; de fraaiste knevel van het gehele Alpenland siert zijn kin. Beroepshalve beweegt hij zich in het nuchtere domein van winstrekeningen en balansen, maar niettemin gelooft hij in de ruimtevaart. Malacologisch is hij vooral bekend om zijn liefde voor Pupillidae, in welke familie hij enkele soorten en ondersoorten ten doop heeft gehouden. Hij is de auteur o.m. van een gedegen verhandeling over de soorten en rassen van het geslacht Pagodulina, een verhandeling waarin Dr Forcart, in naam der wetenschap doch tot verdriet van de verzamelaars, nomenclatorisch heeft zitten patiencen.

Door het echtpaar Klemm werd ik hartelijk ontvangen in hun woning te Strasswalchen, een uur bussen buiten Salzburg. Klemm woonde vroeger in Wenen, doch verhuisde, nadat de bevrijders zijn woning geplunderd hadden, naar dit stille gehucht. Jaren lang leefde hij daar gescheiden van zijn rijke collectie, die elders een veilig onderdak had gevonden. Kort voor mijn komst had hij alles van Wenen naar Strasswalchen laten transporteren. De ironie van het noodlot wilde, dat hij in 1954, toen alles goed en wel was uitgepakt, beroepshalve weer terug moest naar Wenen.

Tijdens het bekijken van de collectie, en het op aandrang van mijn gastheer aanwijzen van desiderata, uitte ik verscheidene malen mijn verwondering over de omvang er van. Tweehonderd laden, volgepropt met buisjes boordevol materiaal. Onder andere bevindt zich in zijn bezit een groot deel van de befaamde collectie Käufel,

waarin o.m. tienduizend monsters Clausiliiden voorkwamen. De Aziaten hiervan bevinden zich thans in het Senckenberg Museum te Frankfort/Main; de rest grotendeels in de collectie Klemm. Lade na lade zette de heer Klemm voor mij neer en ik hoefde maar op een vel papier te noteren wat ik begeerde. "Passen Sie mal auf, wenn Sie in Wien sind. Dan werden Sie sich staunen", zei mijn gastheer, "Dort können Sie sammeln !"
"Wo denn", vroeg ik, "in Wien?"
"Nein, in der Sammlung Edlauer's".

Voor ik doorreisde naar Wenen, heb ik, wederom op aandrang van Mahler, enkele dagen in de Radstädter Tauern doorgebracht, waar nog weinig verzameld zou zijn. Niemand vertelde mij hoeveel malacologen er reeds zonder succes gezocht hadden, maar het feit, dat dit gebergte als een rose vlek op de geologische kaart stond aangeduid, was voor mij voldoende om niet al te hoge verwachtingen te koesteren. Na anderhalf uur sporen en een uur klimmen met de postauto was ik in het centrum van de Radstädter Tauern. De postauto zette mij af bij een bordje Tauernpasshöhe op 1700 meter hoogte, te midden van glooiende weiden, waar talloze beekjes door kronkelen, en die begrensd worden door met coniferen, Erica, en alpenroos begroeide puinkegels. Daar bovenuit steken naakte rotsen. Hier en daar staat een chalet. Een prachtig landschap, doch malacologisch weinig hoopvol. Twee dagen verzamelen leverde mij slechts een tiental soorten op, waarvan eigenlijk alleen *Helicigona zonata achates* en *Cylindrus obtusus* vermelding verdienen. Onder stenen op een puinhelling vond ik van elk dezer soorten enkele lege huisjes. Mahler zou mij, ook in dergelijke omstandigheden geadviseerd hebben met de zeef te werken, maar daar ik te nuchter was op om klaarlichte dag aan abiogenese te geloven, kon ik er niet toe besluiten blindelings zakken vol te zeven op plaatsen waar het blote oog geen spoor van mollusken kon ontdekken. Wel ontdekte ik ondanks de povere buit, bij mijzelf zoveel platonische liefde voor de malacologie, dat ik in staat was het positieve in dit vrijwel negatieve resultaat als winst in mijn ervaring te boeken, namelijk de waarschijnlijkheid, dat de Tauernpasshöhe niet rijk is aan mollusken. Verrijkt met die wetenschap ging ik naar Wenen.

(Slot volgt)

J. G. J. Kuiper.